

PRVI PRELIMINARNI IZVJEŠTAJ O POSMATRANJU
PREDIZBORNOG PERIODA

septembar / rujan 2016.

Sadržaj

1. Sažetak	3
2. Metodologija	5
3. Ključni nalazi.....	6
3.1. Politički subjekti	6
3.2. Izborna administracija	11
3.3. Mediji, civilno društvo i građani	16
4. O projektu.....	18

Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost Koalicije "Pod lupom" i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost Koalicije "Pod lupom" i ne odražava stavove USAID-a ili američke Vlade.

1. Sažetak

Dugoročni posmatrači Koalicije „Pod lupom“, na terenu od 15. jula 2016., zabilježili su brojna kršenja izbornih propisa i pravila. Ovom prilikom **Koalicija poziva Centralnu izbornu komisiju (CIK)** i istražne organe da pokrenu postupke provjere ovih informacija i sankcionišu počinitelje tamo gdje je primjenjivo.

Politički subjekti:

- Pritisci na birače i kupovina glasova zabilježeni su u 4 opštine (Busovača, Šekovići, Sokolac i Velika Kladuša).
- Trgovina mjestima u biračkim odborima zabilježena u 11 opština u BiH (Foča FBiH, Han Pijesak, Istočno Novo Sarajevo, Kiseljak, Kotor Varoš, Mrkonjić Grad, Rogatica, Sokolac, Srbac, Teslić i Travnik). Izborni zakon BiH izričito zabranjuje ovakvu praksu kroz odredbu da jedan politički subjekt ne može imati više od jednog predstavnika u biračkom odboru.
- Zloupotreba javnih resursa u vremenu prije zvaničnog početka izborne kampanje najčešće se ogleda u značajnom intenziviranju infrastrukturnih radova (rekonstrukcija saobraćajnica i ulica, lokalnih puteva, stanogradnja, rekonstrukcija stambenih i drugih objekata) u jedinicama lokalne samouprave i kroz korištenje službenih i javnih prostorija u svrhe kampanje. Ovakvi slučajevi su zabilježeni u skoro svim opštinama u BiH.
- Zabilježeni su sporadični slučajevi otvorene podrške političkim subjektima od strane državnih službenika, u svega tri opštine. Iako Izbornim zakonom BiH nije dozvoljena promocija političkim subjektima unutar ili na zgradama u kojima su smješteni organi vlasti na svim nivoima, zabilježeno je da se opštinske/gradske i druge javne prostorije koriste u svrhu promocije političkih subjekata u ukupno 11 opština.
- U periodu od dana raspisivanja izbora (4. maj) do dana zvaničnog početka izborne kampanje zabranjen je bilo koji oblik plaćenog javnog oglašavanja. Koalicija je zabilježila različite aktivnosti političkih subjekata koje se mogu protumačiti kao izborna kampanja u 41 opštini/gradu. Najčešće se radi se o oglašavanju na društvenim mrežama, organizovanju proslava za birače, javnim tribinama, uređivanju javnih površina, dijeljenju letaka i sl.
- Zabilježen je i određeni broj aktivnosti poput stranačkih konvencija, akademija¹, koje Zakonom nisu zabranjene jer se mogu smatrati redovnim aktivnostima političkih subjekata. Međutim, simptomatično je da se takve aktivnosti ne organizuju u istim mjesecima godina koje nisu izborne, a koriste se za predstavljanje kandidata, te često

¹ Primjeri: (Tuzla – SDA; Gračanica, Gradačac, Kalesija – SDP; Doboj – miting SNSD-a; Ugljevik – DNS-SNSD-SP-Srpska u sigurne ruke, itd.).

imaju i visokopozicionirane stranačke goste koji su istovremeno vršioi dužnosti izvršne i/ili zakonodavne vlasti.

Izborna administracija:

- Rad Centralne izborne komisije BiH (CIK) je pozitivan u dijelu koji se odnosi na organizaciju izbora i provođenje aktivnosti predviđenih izbornim kalendarom, s obzirom da nisu zabilježene nepravilnosti u radu niti kršenja zakonskih odredbi i propisa. Međutim, u velikom broju slučajeva nedostaje konkretna reakcija na uočene probleme, nedostatke i nepravilnosti u izbornom procesu, posebno u dijelu koji se odnosi na sankcionisanje prekršioca. CIK takođe rijetko reaguje po službenoj dužnosti, a izostaju i adekvatne sankcije od strane CIK-a za teža kršenja izbornog procesa, pogotovo kada su u pitanju navodi o trgovini mjestima u biračkim odborima.
- Velika većina lokalnih izbornih komisija provodi adekvatne pripreme za održavanje izbora. Sve lokalne izborne komisije djeluju u kompletnom sastavu. Ipak, dvije² lokalne izborne komisije nisu djelovale u potpunom sastavu od dana raspisivanja izbora pa sve do polovine avgusta kada su okončane procedure za imenovanja nedostajućih članova komisija. Zabilježeno je da osam izbornih komisija ne poštuje odredbe Izbornog zakona u pogledu ravnopravnosti polova³.
- Lokalnim izbornim komisijama politički subjekti su uložili 16 prigovora na izborni proces u 15 opština. Prigovori se uglavnom odnose na proces imenovanja članova biračkih odbora, a svi su odbačeni od strane lokalnih izbornih komisija.
- Izražene sumnje ili prigovori vezani za ažurnost biračkog spiska zabilježeni su u 17 opština, sa informacijama da se u pojedinim opštinama na biračkom spisku nalaze i umrle osobe. U ukupno 8⁴ opština zabilježeni su slučajevi većeg broja prijava ili odjava birača.
- Zabilježeno je da 13⁵ gradskih i opštinskih izbornih komisija nije odredilo broj i vrstu biračkih mjesta do propisanog roka, odnosno 29. jula.
- U 4⁶ opštine nisu dodijeljene pozicije političkim subjektima u biračkim odborima (tzv. žrijebanje) do planiranog roka, 4. avgusta 2016. godine.
- Rok za dostavu prijedloga imena osoba od strane političkih subjekata za nominovanje članova biračkih odbora bio je 10. avgust. Do ovog roka, prijedloge imena članova biračkih

² Krupa na Uni i Modriča

³ Bosansko Grahovo, Bratunac, Čelinac, Kotor Varoš, Lopare, Novo Sarajevo, Petrovac i Zvornik

⁴ Gračanica, Gradačac, Jezero, Kotor Varoš, Lukavac, Srebrenik, Trnovo FBiH i Trnovo RS

⁵ Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Drvar, Glamoč, Istočni Drvar, Kalinovik, Livno, Novi Travnik, Oštra Luka, Sanski Most, Travnik, Vitez, te Izborna komisija Brčko Distrikt.

⁶ Gradiška, Istočni Drvar, Laktaši i Pelagićevo

odbora su dostavili svi politički subjekti u 111 opština/gradova, više od polovine političkih subjekata u 17 opština/gradova i manje od polovine političkih subjekata u 14 opština/gradova.

- Rok za edukaciju članova lokalnih izbornih komisija je istekao 31. avgusta, a zaključno sa 29. avgustom u ponoć za 45 lokalnih izbornih komisija (31,7%) nisu bile održane obuke.
- Upitan je kvalitet održane edukacije za članove 20 lokalnih izbornih komisija.

Mediji, civilno društvo i građani

- Mediji uglavnom uravnoteženo i nepristrasno izvještavaju o aktivnostima političkih subjekata i do sada nisu zabilježeni slučajevi govora mržnje u medijima. Ipak, zabrinjava podatak da je u 22 od 142 opštine primijećeno neuravnoteženo i pristrasno izvještavanje medija. Dalje, mediji uglavnom ne izvještavaju u učešću marginalizovanih grupa u kontekstu izbora, posebno u dijelu koji se odnosi na nacionalne manjine koje na Lokalnim izborima takođe biraju svoje predstavnike u vlasti na lokalnom nivou.

2. Metodologija

Koalicija Pod lupom posmatra predizborni, izborni i postizborni period u BiH putem Glavnog ureda u Sarajevu i 7 regionalnih ureda na terenu. U cilju što efikasnijeg posmatranja predizbornog perioda angažovana su 42 dugoročna posmatrača Koalicije, njih 42 u 141 opštine/grada u BiH (sve opštine u kojima će se 2. oktobra održati Lokalni izbori u BiH, izuzev Grada Mostara) i Brčko Distriktu. Dugoročni posmatrači su radom na terenu i u direktnom kontaktu sa predsjednicima i članovima lokalnih izbornih komisija (LIK), predstavnicima političkih subjekata, nevladinih organizacija i medija prikupili podatke u svrhu sedmičnog izvještavanja te do sada poslali ukupno 950 izvještaja o radu izborne administracije, aktivnostima predviđenim izbornim kalendarom, te o uočenim nepravilnostima i ključnim nalazima posmatranja. Izvještaji dugoročnih posmatrača čine okosnicu ovog izvještaja.

Koalicija „Pod lupom“ je u proteklom periodu, takođe, posmatrala rad CIK-a prisustvom na sjednicama, što je nastavak prakse još od Opštih izbora 2014. godine. Prije toga, sjednicama CIK-a nisu prisustvovali građanski, nestranački posmatrači.

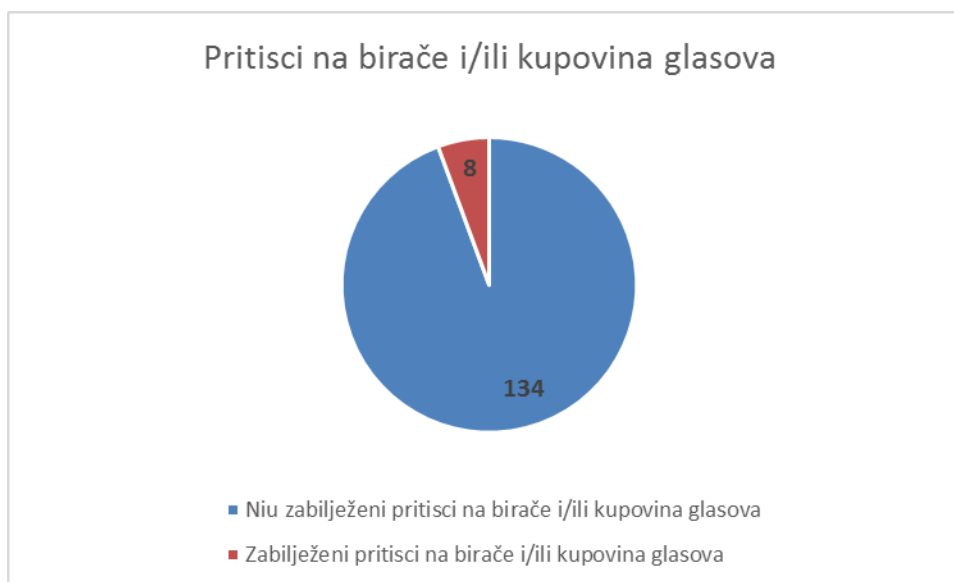
3. Ključni nalazi

U ovom poglavlju sadržani su primjeri značajnijih oblika nepravilnosti i slučajevi težih kršenja izbornih propisa zabilježeni od strane dugoročnih posmatrača Koalicije. Zabilježeni slučajevi odnose se na period 15. juli – 28. avgust 2016. Ključni nalazi razvrstani su na dio koji se odnosi na političke subjekte, izbornu administraciju, te medije, civilno društvo i građane.

3.1. Politički subjekti

Pritisci na birače i/ili kupovina glasova

Pritisci na birače i kupovina glasova jedni su od drastičnih oblika kršenja izbornih pravila i predstavljaju krivično djelo prema krivičnom zakonodavstvu BiH sa predviđenim **sankcijama do čak 5 godina zatvora**. Informacije o pritiscima na birače i kupovini glasova dolaze iz 8 opština. U 4 opštine riječ je neprovjerenim informacijama dobijenim od strane izborne administracije, predstavnika političkih subjekata ili građana. U opštinama **Busovača, Šekovići, Sokolac i Velika Kladuša** postoje utemeljene dojave o pritiscima na birače.

Informacije o pritiscima na birače i/ili kupovini glasova dolaze iz 8 opština

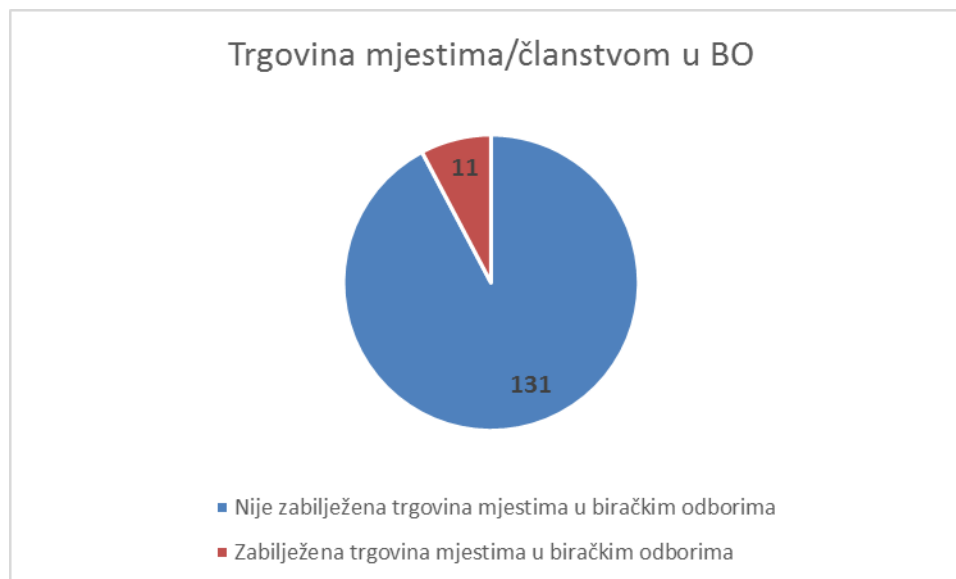
Tako u opštini Busovača postoje dva odvojena slučaja u kojima predstavnici i kandidati **HDZ BiH** iz Busovače putem društvene mreže Facebook pišu biračima u inostranstvu i od njih traže kopije ličnih karata i adrese kako bi im dopremili izborni materijal za glasanje poštom, dok u MZ Solakovići u Busovači jedan aktivista dijeli poklon pakete u ime **SDA**. U Šekovićima se radi o prikupljanju kopija ličnih karata u svrhu glasanja poštom. U opštini Sokolac kandidatkinja SDS-a za odborničku listu i predstavnica jedne NVO tvrde da stranački posmatrači imaju obavezu da kao dokaz donesu sliku glasačkog listića i tek onda dobijaju

naknadu za posmatranje izbora u iznosu od 50 KM. U Velikoj Kladaši nezavisni kandidat za načelnika opštine **Adem Pajzetović** još od aprila provodi kampanju i vrši podjelu poklona građanima, a isti se moraju potpisati i dati lične podatke da su primili poklon.

Trgovina mjestima u biračkim odborima

Izborni zakon BiH izričito zabranjuje ovakvu praksu kroz odredbu da **jedan politički subjekt ne može imati više od jednog predstavnika u biračkom odboru**. Trgovina mjestima u biračkim odborima predstavlja **drastično kršenje Izbornog zakona** i otvara prostor za manipulaciju glasovima birača na biračkim mjestima.

Posmatrači Koalicije su tokom pet sedmica rada na terenu došli do saznanja da se **u 11 opština u BiH trguje mjestima u biračkim odborima**, i to u opštinama Foča FBiH, Han Pijesak, Istočno Novo Sarajevo, Kiseljak, Kotor Varoš, Mrkonjić Grad, Rogatica, Sokolac, Srbac, Teslić i Travnik.

U 11 opština u BiH trguje se mjestima u biračkim odborima

Konkretno, u opštini Foča FBiH prema izjavi člana LIK-a, a nakon pregleda prijavljenih kandidata za članove biračkih odbora, postoji sumnja u dogovor i prije prijave kandidata za biračke odbore s ciljem da se na ovaj način omogući da svi članovi biračkog odbora dolaze ispred istog političkog subjekta. **Opštinska izborna komisija Teslić** je odbila da imenuje članove biračkog odbora ispred nezavisnog kandidata **Konstantina Savića** zbog sumnje u trgovinu članstvom u biračkim odborima. Prema njihovim riječima iza te odluke i dalje stoje jer se dio trgovanja obavljao i u njihovim prostorijama. **Problem je predložen CIK-u** i čekaju njihovu konačnu odluku. Prema informacijama predstavnika civilnog društva, **SNSD** je učestvovao u osnivanju **HDZ-a BiH** u Mrkonjić Gradu kako bi imao što veći broj članova biračkih odbora i posmatrača.

U Travniku, predloženi član biračkog odbora **Renato Beljan** je predložen ispred političkog subjekta **SBB**, a na službenoj stranici **HDZ BiH** Travnik stoji da je isti predsjednik temeljnog ogranka HDZ Kalibunar. **Andrea Martinović** je u **OO Mladeži HDZ BiH** Travnik, a predložena je ispred **SDA**. **Daliborka Sučić** je član izvršnog odbora **HDZ 1990** u Novoj Biloj, a predložena je ispred **SBB-a**. Takođe, prijave se odnose i na kandidate za članove biračkih odbora u opštinama Sokolac i Istočno Novo Sarajevo gdje je primijećeno da su pojedine stranke registrovane u Federaciji BiH, koje očigledno nemaju interes da imaju članove biračkih odbora u pojedinim opštinama u Republici Srpskoj, predložile imena ljudi iz lokalne zajednice na mjesta u biračkim odborima, a koji su aktivisti stranaka registrovanih na području Republike Srpske. U preostalim opštinama postoje saznanja o direktnoj trgovini članstvom u biračkim odborima između dva ili više političkih subjekata.

Koalicija je zaprimila dopis od strane grupe građana iz Lopara gdje se navode ozbiljne optužbe za organizovanje izborne prevare na predstojećim izborima u toj opštini. U pitanju su navodi iskorištavanja marginalizovanih grupa, konkretno građana lošeg imovinskog stanja ili u stanju određene posebne potrebe, od kojih je traženo davanje podrške za prijavu stranaka iz FBiH za izbore u Loparama, a sa ciljem trgovine mjestima u biračkim odborima, kao i radi kandidovanja radi trgovine mjestima u biračkim odborima. Spominje se i navodna zloupotreba evidencija koju vode Centar za socijalni rad i Crveni krst Lopare koji su navedenim kandidatima za odbornike u tamošnjoj skupštini ustupili informacije o ranije spomenutim građanima. Dopis je od strane ove grupe građana upućen i CIK-u, a obzirom na ozbiljnost navoda očekujemo reakciju kako CIK-a tako i drugih nadležnih organa.

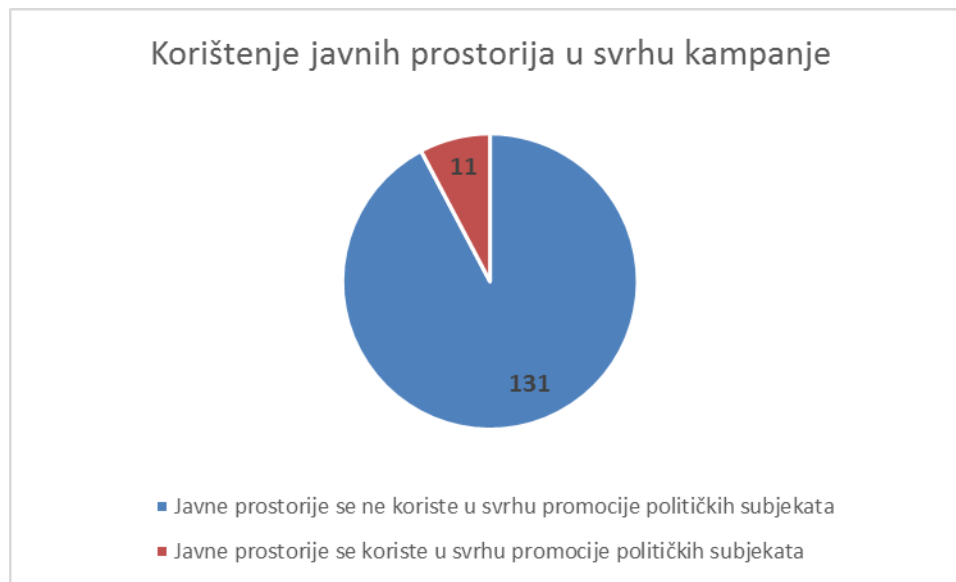
Zloupotreba javnih resursa

Zloupotreba javnih resursa u vremenu prije zvaničnog početka izborne kampanje najčešće se ogleda u značajnom intenziviranju infrastrukturnih radova (rekonstrukcija saobraćajnica i ulica, lokalnih puteva, stanogradnja, rekonstrukcija stambenih i drugih objekata) u jedinicama lokalne samouprave i kroz korištenje službenih i javnih prostorija u svrhe kampanje. Ovakvi slučajevi su zabilježeni u skoro svim opštinama u BiH. Jedan od ključnih preduslova za održavanje slobodnih i poštenih izbora jeste jednaka „startna pozicija“ svih kandidata na izborima, što se kroz zloupotrebu javnih resursa u svrhe kampanje, najčešće od strane onih kandidata koji u izbornu utrku ulaze sa pozicije vlasti, bitno narušava.

Opštinske/gradske i druge **javne prostorije koriste se u svrhu promocije političkih subjekata u ukupno 11 opština**. Tako su na primjer **SNSD, SP, US i DNS** potpisali koaliciono nastupanje na izborima u prostorijama opštine Istočna Ilidža, **PDP** je organizovao promociju kandidata u opštini Istočno Novo Sarajevo, **SNSD i SBB** koristili školske prostorije za promociju kandidata u opštinama

Istočno Novo Sarajevo i Živinice, **SDA** organizovala svečanu akademiju na kojoj je predstavila kandidate u opštinskim prostorijama u Jajcu, a **Asocijacija mladih SDA** je u maloj sali opštine Busovača organizovala seminar na temu „Mlada lica na političkoj sceni“.

Slučajevi korištenja zabranjenih javnih prostorija u svrhe kampanje zabilježeni su u 11 opština

U skladu sa Izbornim zakonom BiH, političkim subjektima nije dozvoljena promocija unutar ili na zgradama u kojima su smješteni organi vlasti na svim nivoima, javna preduzeća, javne ustanove i mjesne zajednice, na vjerskim objektima, na javnim putevima i javnim površinama, osim na mjestima predviđenim za plakatiranje i oglašavanje.

Slučajevi da državni službenici tokom radnog vremena otvoreno podržavaju neku političku opciju **zabilježeni su u tri opštine** i to u Goraždu, Istočnom Novom Sarajevu i opštini Novi Grad Sarajevo. Primjera radi, **Biljana Stjepanović**, sadašnja savjetnica načelnika opštine Istočno Novo Sarajevo, imenovana na tu poziciju sa mjesta sekretara načelnika prije par mjeseci, u radno vrijeme je na svom profilu na društvenoj mreži objavila slike kandidata SNSD-a. **Elvir Resić**, predsjednik Opštinske izborne komisije Novi Grad Sarajevo, postavlja intervjue kandidata SDA iz drugih opština, te otvoreno favorizuje stranku SDA.

Preuranjena izborna kampanja

Različite aktivnosti političkih subjekata koje se mogu protumačiti kao izborna kampanja prije njenog zvaničnog početka 2. septembra, do objave ovog Izveštaja primijećene su u 53 opštine/grada. Najčešće se radi se o oglašavanju na društvenim mrežama, organizovanju proslava za birače, javnim tribinama, uređivanju javnih površina, dijeljenju letaka i sl. Takođe, zabilježen je i određeni broj aktivnosti poput stranačkih konvencija, akademija, koje Zakonom nisu zabranjene

jer se mogu smatrati redovnim aktivnostima političkih subjekata. Međutim, simptomatično je da se iste ne dešavaju u istim mjesecima godina koje nisu izborne, a koriste se za predstavljanje kandidata, te često imaju i visokopozicionirane stranačke goste koji su istovremeno vršioi dužnosti izvršne i/ili zakonodavne vlasti (Tuzla – SDA; Gračanica, Gradačac, Kalesija – SDP; Doboj – miting SNSD-a; Ugljevik – DNS-SNSD-SP-Srpska u sigurne ruke, itd.).

Konkretni primjeri kršenja odredbi Izbornog zakona BiH primijećeni su u Velikoj Kladaši u kojoj nezavisni kandidat za načelnika opštine Adem Pajzetović još od aprila provodi kampanju i vrši podjelu poklona građanima, a isti se moraju potpisati i dati lične podatke da su primili poklon. SDP Stari Grad Sarajevo vrši promociju kandidata plaćenim oglašavanjem na društvenim mrežama; zabilježeno je suptilno promovisanje korištenjem hashtag-ova sa sloganima za kampanju (SDS Bijeljina #BijeljinaSlobodanGrad; SDP #zasvenas; SBB Lukavac #zaboljilukavac, itd.); SDA Stari Grad Sarajevo, SDP Travnik vršili podjelu humanitarne pomoći građanima. U Istočnom Novom Sarajevu Socijalistička partija je održala javnu tribinu na kojoj je predstavila kandidate i nudila obećanja za predstojeće lokalne izbore; kandidat za načelnika grada Trebinje ispred SNSD-a još u julu održao javno predstavljanje pred više stotina građana i pozvao građane da glasaju za njega. Novoosnovana stranka u Brčko Distriktu, Brčanski demokratski pokret (BDP), još od sredine jula oglašava svoj izborni program i obećanja na lokacijama širom grada predviđenim za komercijalno oglašavanje, što je školski primjer vođenja izborne kampanje prije zvaničnog početka.

Ovo su samo neki od primjera koje su dugoročni posmatrači Koalicije zabilježili. Koalicija „Pod lupom“ još jednom poziva Centralnu izbornu komisiju BiH da počne sankcionisati političke subjekte za koje se dokazano utvrdi da su koristili bilo koji oblik plaćenog javnog oglašavanja u vremenu kada je to zakonom zabranjeno. Napominjemo, u periodu od dana raspisivanja izbora (4. maj) do dana zvaničnog početka izborne kampanje (2. septembar) zabranjen je bilo koji oblik plaćenog javnog oglašavanja.

3.2. Izborna administracija

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine (CIK)

CIK je donijela Odluku o raspisivanju izbora 4. maja 2016. godine. Do objave ovog izvještaja **CIK je održala 27 sjednica od kojih je velika većina bila blagovremeno najavljena na web stranicama CIK-a.**

Rad CIK-a se može ocjeniti **pozitivnom ocjenom** u dijelu koji se odnosi na organizaciju izbora i provođenje aktivnosti predviđenih izbornim kalendarom CIK-a, s obzirom da nisu zabilježene nepravilnosti u radu niti kršenja zakonskih odredbi i propisa. Međutim, u velikom broju slučajeva **nedostaje konkretna reakcija na uočene probleme, nedostatke i nepravilnosti u izbornom procesu**, posebno u dijelu koji se odnosi na sankcionisanje prekršioca ionako malim kaznama predviđenim Izbornim zakonom BiH. CIK takođe rijetko reaguje po službenoj dužnosti, a izostaju i adekvatne sankcije od strane CIK-a za teža kršenja izbornog procesa, pogotovo kada su u pitanju navodi o trgovini mjestima u biračkim odborima.

Izmjene izbornog zakonodavstva usvojene zadnjeg dana roka za izmjene (27. april 2016. godine), neposredno prije raspisivanja izbora, dovele su do situacije u kojoj je je CIK morala ubrzano prilagoditi određene provedbene akte i dodatno edukovati članove lokalnih izbornih komisija o izmjenama tokom izbornog perioda kada bi svi kapaciteti primarno trebali biti usmjereni na organizaciju izbora i sprečavanje nepravilnosti. Ove dopune i izmjene provedbenih akata streme unapređenju izbornog procesa, posebno u dijelu koji se odnosi na rad lokalnih izbornih komisija i unosa rezultata izbora na izborni dan. Dio preporuka Koalicije „Pod lupom“ iz Konačnog izvještaja o posmatranju Opštih izbora 2014. godine su implementirane kroz ove provedbene akte. Međutim, svakako da **prostora za unapređenje itekako ima i dalje**, posebno u dijelu koji se odnosi na imenovanje članova i rad biračkih odbora.

Edukacija za članove lokalnih izbornih komisija - Rok za edukaciju članova lokalnih izbornih komisija od strane CIK-a istekao je 31. avgusta, a zaključno sa 29. avgustom u ponoć za 45 lokalnih izbornih komisija (31,7%) nisu održane edukacije. Posmatrači Koalicije prisustvovali su na edukaciji za članove 63 lokalne izborne komisije. Kao nezadovoljavajuće ili djelimično zadovoljavajuće ocijenjena je edukacija za 20 lokalnih izbornih komisija (Čitluk, Čapljina, Ljubuški, Tuzla, Posušje, Grude, Široki Brijeg, Jablanica, Stolac, Travnik, Novi Travnik, Vitez, Busovača, Tomislavgrad, Kupres (FBiH), Livno, Glamoč, Donji Vakuf, Bugojno, Gornji Vakuf-Uskoplje), dok su preostale posmatrane edukacije ocijenjene kao dobre, vrlo dobre ili odlične. Posebno nezadovoljstvo provedenim obukama našim posmatračima izrazili su članovi lokalnih izbornih komisija koji su bili na obuci organizovanoj u Mostaru, navodeći da su jako nezadovoljni organizacijom (obuka je trajala nešto više od sat vremena, a trebala je trajati 5 sati), predavačima, dobijenim uputama, kao i tumačenjima predavača CIK-a o procedurama izbornog dana.

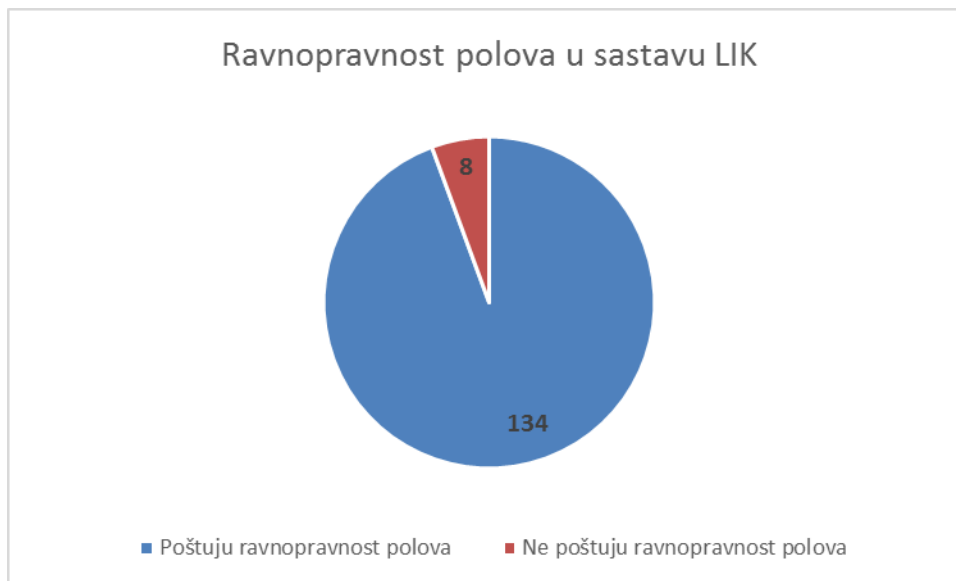
Lokalne izborne komisije (gradske, opštinske i Izborna komisija Brčko distrikta)

Sjednice - Velika većina lokalnih izbornih komisija provodi adekvatne pripreme za održavanje izbora. U periodu od 25. jula do 28. avgusta ove godine, 142 lokalne izborne komisije **održale su ukupno 425 sjednica**.

Transparentnost i efikasnost - Koalicija je posmatranjem predizbornog razdoblja Opštih izbora 2014. zabilježila da, iako su lokalne izborne komisije funkcionisale u skladu sa Zakonom i procedurama vezanim za njihov rad, taj rad nije bio sistematski organizovan pa se često dešavalo da sjednice nisu najavljivane, bez pripreme dnevnog reda i slično. Isto je prepoznala i CIK koja je u maju 2016. donijela **Uputstvo o načinu rada i izvještavanju izborne komisije osnovne izborne jedinice u BiH**, kojim je bliže propisano funkcionisanje lokalnih izbornih komisija. Između ostalog, Uputstvom je propisano donošenje Poslovnika o radu lokalne izborne komisije, što je **u potpunosti ispoštovano od strane svih lokalnih izbornih komisija u BiH**. Uputstvom je takođe predviđena mogućnost da lokalne izborne komisije imenuju sekretara i/ili tehničkog sekretara na što se odlučila **61 izborna komisija ili 43%** od ukupnog broja lokalnih izbornih komisija što će vjerovatno doprinijeti kvaliteti održavanja izbora na njihovom području.

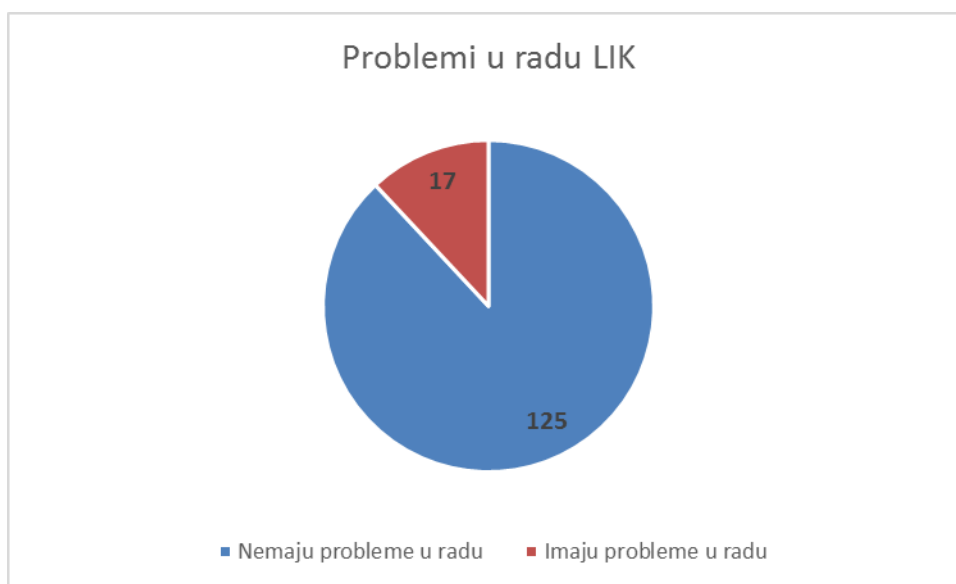
Sastav - Zaključno sa prethodnom sedmicom izvještavanja, 28.8.2016, sve lokalne izborne komisije (izuzev Gradske izborne komisije Grada Mostara koja nije predmet posmatranja pa samim tim niti izvještavanja dugoročnih posmatrača) **djeluju u kompletnom sastavu** (3-7 članova zavisno od broja birača po opštinama/gradovima). Ipak, dugoročni posmatrači Koalicije zabilježili su da dvije lokalne izborne komisije (Krupa na Uni i Modriča) nisu djelovale u potpunom sastavu od dana raspisivanja izbora (4. maj) pa sve do polovine avgusta kada su okončane procedure za imenovanja nedostajućih članova komisija.

Sastav izbornih komisija, prema odredbama Izbornog zakona BiH i Zakona o ravnopravnosti polova, treba odražavati polnu zastupljenost od **najmanje 40% pripadnika/ca manje zastupljenog pola** što je i ispoštovano u **94,4% lokalnih izbornih komisija**. Zabilježeno je da izborne komisije u **Bosanskom Grahovu, Bratuncu, Čelincu, Kotor Varoši, Loparama, Novom Sarajevu, Petrovcu i Zvorniku** ne odražavaju polnu zastupljenost kako je Zakonom predviđena. Izborni zakon u ovom segmentu ne obuhvata sastav CIK-a, tako da i dalje imamo izraženu neravnopravnost polova u sastavu gdje je od 7 članova samo jedna žena.

Ravnopravnost polova nije ispoštovana u opštinama Bosansko Grahovo, Bratunac, Čelinac, Kotor Varoš, Lopare, Novo Sarajeve, Petrovac i Zvornik

Uslovi za rad - Vlast na lokalnom nivou dužna je obezbijediti uslove za funkcionisanje izbornih komisija. Kada su u pitanju uslovi rada u kojima djeluju LIK-e, zabilježeno je da se **sa problemima u radu susreće 17 komisija**, koje navode da nemaju adekvatne prostorije za rad i opremu, a od kojih se **5 komisija susreće i sa finansijskim problemima** koji mogu uticati na kvalitet provođenja izbora.

Sa problemima u radu se susreće 17 lokalnih izbornih komisija

Zaprimljeni prigovori - Od 25. jula, lokalnim izbornim komisijama je uloženo ukupno **16 prigovora na izborni proces**. Od toga čak 10 u posljednjoj sedmici izvještavanja dugoročnih posmatrača što pokazuje trend da se instrument prigovora sve više koristi kako se približavamo izbornom danu. Prigovori su uloženi u ukupno **15 različitih opština** i to u Bosanskom Petrovcu, Derventi, Doboju, Doboju-Jugu, Fojnici, Kreševu, Novom Goraždu, Novom Travniku, Prozor-Rami, Ribniku, Sanskom Mostu, Sapni, Stocu, Tesliću i Višegradu. Prigovore ulažu politički subjekti i oni se uglavnom odnose na proces imenovanja članova biračkih odbora. Svi prigovori su odbačeni od strane lokalnih izbornih komisija.

Saradnja - Dugoročni posmatrači Koalicije su imali **negativna iskustva u radu sa 5 opštinskih izbornih komisija** i to u opštinama Centar Sarajevo, Dobretići, Jajce, Sokolac i Srebrenik. Negativna iskustva su se uglavnom ogledala u tome da su posmatraču uskraćene određene informacije ili da posmatrač nije na vrijeme dobio obavijest o održavanju sjednice lokalne izborne komisije.

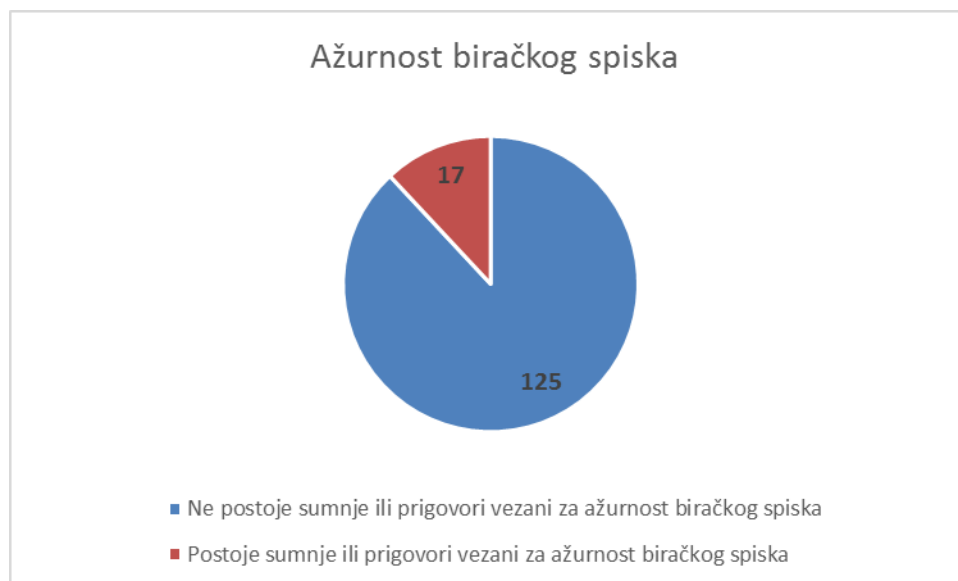
Poštivanje izbornih rokova - Kalendar izbornih aktivnosti predviđa izborne rokove do koji je potrebno obaviti određene radnje od strane izborne administracije i drugih sudionika izbornog procesa kako organizacija izbora ne bi bila dovedena u pitanje tj. kako se ne bi otežali određeni procesi.

Prema informacijama dugoročnih posmatrača Koalicije „Pod lupom“ **13 gradskih i opštinskih izbornih komisija nije odredilo broj i vrstu biračkih mjesta do propisanog roka**, odnosno 29. jula, za što su Izbornim zakonom BiH predviđene **novčane kazne u rasponu od 200 do 1.000 KM**. To su lokalne izborne komisije u opštinama Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Drvar, Glamoč, Istočni Drvar, Kalinovik, Livno, Novi Travnik, Oštra Luka, Sanski Most, Travnik, Vitez, te Izborna komisija Brčko Distrikt.

U 4 opštine nisu dodijeljene pozicije političkim subjektima u biračkim odborima (tzv. žrijebanje) do planiranog roka i to u opštinama Gradiška, Istočni Drvar, Laktaši i Pelagićevo iako je to moralo biti učinjeno do 4. avgusta 2016. godine. Ove izborne komisije su informisale Koaliciju o neznatnom kašnjenju i održale žrijebanje sa 3-7 dana zakašnjenja.

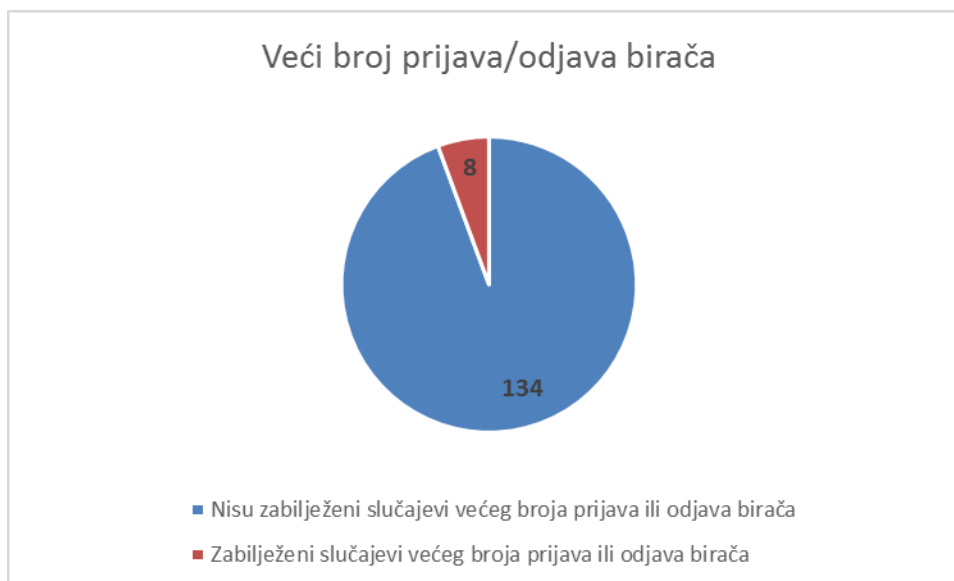
Rok za dostavu prijedloga imena osoba od strane političkih subjekata za nominovanje članova biračkih odbora bio je 10. avgust. Do ovog roka, prijedloge imena članova biračkih odbora su dostavili svi politički subjekti u 111 opština/gradova, više od polovine političkih subjekata u 17 opština/gradova i manje od polovine političkih subjekata u 14 opština/gradova.

Birački spisak - Centri za biračke spiskove (CBS) u skoro svim opštinama su otvoreni za javnost i pružaju blagovremene informacije na zahtjeve građana. Manje nedosljednosti zabilježene su u opštini Bugojno gdje je CBS bio zatvoren dok je **službenik CBS-a bio na godišnjem odmoru**. Izražene **sumnje ili prigovori vezani za ažurnost biračkog spiska** zabilježeni su u 17 opština i to u opštinama Bosanska Krupa, Brod, Busovača, Domaljevac-Šamac, Donji Vakuf, Jablanica, Jezero, Konjic, Ljubuški, Neum, Novi Travnik, Stolac, Šipovo, Travnik, Vareš, Vitez i Zenica. Ovo je posebno važno jer se u javnosti aktualizirao problem ažurnosti biračkih spiskova, sa informacijama da se u pojedinim opštinama na biračkom spisku nalaze i umrle osobe. S obzirom da u BiH imamo pasivnu registraciju birača kroz Centralni registar građana veoma je važno ispitati ove navode i otkloniti sve sumnje u ažurnost biračkih spiskova po opštinama.

Sumnje ili prigovori vezani za ažurnost biračkog spiska zabilježeni su u 17 opština

U ukupno 8 opština (Gračanica, Gradačac, Jezero, Kotor Varoš, Lukavac, Srebrenik, Trnovo FBiH i Trnovo RS) zabilježeni su slučajevi većeg broja prijava ili odjava birača. Ovo može predstavljati problem u manjim opštinama i nagovijestiti pokušaj izbornog inženjeringa tj. uticaja na rezultate izbora. Posebno skrećemo pažnju na opštine **Jezero** (nakon prijave SNSD-a da se na biračkom spisku nalazi 70 osoba koje nemaju prebivalište u opštini Jezero, pojedine osobe su se same odjavile dok će još 29 osoba, prema informacijama, biti skinuto sa biračkog spiska), **Kotor Varoš** (informacije iz više izvora), **Trnovo FBiH** (50 novih prijava u kratkom vremenskom periodu) i **Trnovo RS** (199 novih prijava prema dostupnim informacijama).

U ukupno 8 opština zabilježeni su slučajevi većeg broja prijava ili odjava birača

3.3. Mediji, civilno društvo i građani

Mediji - uglavnom uravnoteženo i nepristrasno izvještavaju o aktivnostima političkih subjekata i do sada nisu zabilježeni slučajevi govora mržnje u medijima. Ipak, zabrinjava podatak da je u **22 od 142 opštine primijećeno neuravnoteženo i pristrasno izvještavanje medija**.

Zabilježen je i **jedan slučaj pritiska i uticaja na slobodu medija**. Općinski načelnik u opštini Gračanica, **Nusret Helić**, zvao je Radio Gračanicu i prijetio sa kašnjenjem plata i izvršavanjem finansijskih obaveza opštine kao vlasnika prema ovom mediju.

Ono što je takođe specifičnost medijskog izvještavanja jeste i to da mediji uglavnom ne izvještavaju u učešću marginalizovanih grupa u kontekstu izbora, posebno u dijelu koji se odnosi na nacionalne manjine koje na Lokalnim izborima takođe biraju svoje predstavnike u vlasti na lokalnom nivou.

Civilno društvo i građani - Pritisci na organizacije civilnog društva koji se mogu povezati s izborima zabilježeni su u **opštinama Stari Grad Sarajevo i Zenica**. U slučaju Starog Grada Sarajevo riječ je o pritisku na članove Vijeća mladih ove opštine, a u slučaju Zenice riječ je o pritisku na organizaciju ASuBiH.

Nisu zabilježeni slučajevi pritisaka na posmatračke Koalicije niti slučajevi ograničavanja ili uskraćivanja prava na slobodu okupljanja i izražavanja volje građana. Međutim, Koalicija ima brojna saznanja o pokušajima infiltriranja stranačkih članova i aktivista u Koaliciju kroz prijavljivanje za posmatračke izbornog dana. To se dešava i organizovano po nekim opštinama.

Koalicija upozorava političke subjekte da ulaže maksimalne napore da spriječi angažovanje aktivista političkih subjekata kako ne bi kompromitovala misiju nestranačkog i građanskog posmatranja izbora. Takođe, Koalicija poziva političke subjekte na korektnost u ovom smislu.

4. O projektu

Koalicija za slobodne i poštene izbore - Pod lupom osnovana je u maju 2014. godine s ciljem provođenja projekta građanskog, nestranačkog posmatranja Opštih izbora 2014. godine. Koaliciju čini šest organizacija civilnog društva iz cijele BiH, raspoređenih u sedam regionalnih ureda u sjedištima već postojećih organizacija i Glavni ured u Sarajevu. Organizacije članice Koalicije su:

- Centri civilnih inicijativa (CCI)
- Centar za građansku suradnju Livno (CGS)
- Forum građana Tuzle (FGT)
- Inkubator društvenih inovacija MUNJA Sarajevo
- Institut za razvoj mladih i zajednice "Perpetuum Mobile" Banja Luka (PM) i
- Udruženje građana "Demokratija-Organizovanje-Napredak" Prijedor (DON)

Primarna aktivnost Koalicije je posmatranje izbora (opštih, lokalnih i prijevremenih). Pored toga, Koalicija zagovara unapređenje izbornog procesa u svim njegovim segmentima. Organizacije koje čine Koaliciju "Pod lupom" ne zastupaju interese niti jednog političkog subjekta u BiH, već štite pravo svih građana na slobodne i poštene izbore. Prisustvo nestranačkih posmatrača širom BiH ima za cilj zaštitu integriteta izbornog procesa i glasova birača. Rad Koalicije utiče na kvalitetno odvijanje izbora, a samo prisustvo građanskih posmatrača treba spriječiti nepravilnosti i ohrabriti građane da aktivno koriste svoje građansko pravo.

BASE projekat (eng. skr. od Izgradnja odgovornosti i sistema u izborima) je trogodišnji projekat Koalicije za slobodne i poštene izbore „Pod lupom“ kojeg implementira 6 partnerskih organizacija članica Koalicije iz cijele Bosne i Hercegovine (BiH). Projekat finansira Evropska unija i Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID).

Glavni cilj BASE projekta je doprinijeti unapređenju kvalitete izbornog procesa u BiH, u skladu sa međunarodnim standardima i najboljim praksama, ohrabrujući aktivno učešće građana u posmatranju izbora i zagovaranju unapređenja izbornog zakonodavstva.

Primarne aktivnosti BASE projekta su posmatranje prijevremenih, lokalnih i opštih izbora, unapređenje izbornog zakonodavstva u BiH, monitoring medija, učešće građana u izbornom procesu, jačanje kapaciteta građana i drugih organizacija civilnog društva u oblasti izbora, te edukacija birača, posebno mladih.